... sen 10 mynge.

Byxii oronuudai proletaarinar, negedegtii!

Buriaad-Mongol YNEN

BK(b)P-iin Buriaad-Mongol Obkoomoi ba BMASSR-ei Verxoovno Soveedei Preziidiymei oorgan.

Myneederei noomerto:

Nyxer Staalinai otçoodno doklaadai yrgelzelel.

Jaakov Mixailoviç Sverdloov.

Aguu jixe organizaator bolьşeviig.

BK(b) P-iin CK-ei xydelmeri tuxai XVIII sjeezd deere Nyxer Staalinai otçoodno doklaad

II

...OVEED SOJUUZAI DOTOODIIN BAIDAL*)

...erbee, manai promiişlennostiin urgaltiin teempenyy-...eregei urdaxi xemzeetei proceenteer sasuulan abaad, ...iiji glaavna kapitaliis oronuudai promiişlennostiin ur-... teempenyydtei sasuulza yzebel, udaadaxi kartiina gar-...exe baina.

...1938 ONUUDAI TORŞO SOO SSSR-ei BA GLAAVNA ...ALIIS ORONUUDAI PROMIIŞLENNOSTIIN URGALTA

	1913 on	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on
...SSR	100,0	380,5	457,0	562,6	732,7	816,4	908,8
...XŞ	100,0	108,7	112,9	128,6	149,8	156,9	120,0
...angli	100,0	87,0	97,1	104,0	114,2	121,9	113,3
...ermaani	100,0	75,4	90,4	105,9	118,1	129,3	131,6
...raanca	100,0	107,0	99,0	94,0	98,0	101,0	93,2

...ne tabliicahaa xaragdaxanь xadaa, manai promiişlen-...bolbol seregei urdaxi xemzeetei sasuulbal, jyhe daxin-...yy urgahan baina, tiixedenь glaavna kapitaliis oronuu-...omiişlennostь bolbol seregei urdaxi xemzeehee oroidoo ...-guşan proceent xetereze, tereen toirongoo debheze ...lneer baixa jym. Ene xadaa, urgaltiin teempenyydei manai socialiis promiişlennostь bolbol delxei deere ...xi huurida baihan jabadal bolno.

...miin uşarhaa, yiledberiiin teexnikiin talaar ba manai ...şlennostiin urgaltiin tempenyydei talaar bidener bolbol ...a kapitaliis oronuudiiji xyseed ba urdanь garaad jabahan ...di.

...mar jyymende bidener geegdene biibdi? Bidener bolbol ...miiçeska talaar, tailbarilan xelexede, aradzonoi dyyş manai promiişlennostiin xemzyyrei talaar yşeel geegde-... Bidener 1938 ondo 15 millioon tuxai toonn şirem by-...bdi, tiin Aangli—7 millioon toonn byteegee. Aanglida ...oo, xereg manaida deere baihan şingi hanagdaxa jym. ... xerbee şiremei ede tconnonuudiiji aradzonoi too deere ...abin xubaarilxa boloo haa, Aanglida 1938 ondo aradzonoi ...e 145 kilograamm şirem xyrtexedenь, xarin SSSR-...doo 87 kilograamm xyrtene. Ali yşee: Aangli bolbol ...ndo 10 millioon 800 miangan toonn bulad ba 29 mil-... kilovaatt-çaas (elektroeneergiiin yiledberi) byteehen bai-..., xarin SSSR bolbol 18 millioon toonn bulad ba 39 mil-...a ylyy kilovaatt-çaas byteehen baina. Aanglida oroxo-...reg manaida deere baihan şingi hanagdaxa jym. Gebeş, ... ede byxii toonnonuud ba kilovaatt-çaasuudiiji aradzo-... deere xubi tabin xubaarilxa boloo haa, Aanglida 1938 ...radzonoi dyyş byride 226 kilograamm bulad ba 620 ...tt-çaas xyrtexedenь, xarin SSSR-te aradzonoi dyyş byri-...doo 107 kilograamm bulad ba 233 kilovaatt-çaas xyrte-...

...ereg bolbol jamar jyymendeb? Manaida aradzon bolbol ...a oroxodoo, xeden daxin jixe baihanda baina, tiime ...oroo, myn xereglelinь, Aanglida oroxodoo, jixe bolno ...Soveed Sojuuz dotor aradzoniinь 170 millioon, tiin ...da 46 millioonhoo olon bişe baina. Promiişlennostiin ...miiçeska xyseşadal xadaa jyrenxiidenь promiişlenna ...kciinь objoomoor bişe, xarin promiişlenna produukciin ...oor, aradzonoi dyyş byride ene produukciiji xeregle-...emzeenyydeer tereeniiji sexe xolbolduulan abhaar bol-...ina. Aradzonoi dyyş byride promiişlenna produukciinь ...yrtexe byrinь, oronoi ekonomiiçeska xyseşadalanь ...eere baixa ba, baha, aradzonoi dyyş byride produuk-...gaar xyrtexe byrinь, oronoi ba tereenei promiişlennos-...nomiiçeska xyseşadalanь ulam dooro baixa baina. Tii-...daa, oron dotoroo aradzonoi olon baixa byrinь, oron ... xereglelei predmeedyydiiji xereglexe jabadalanь ulam ...iza, tiime bolxolooroo, iime oronoi promiişlenna yiled-...objoom ulam jixe baixa johotoi.

...işeelxede, şiremei yiledberiiiji abja. 1938 ondo 7 mil-...toonn şirem yiledberilehen Aangliiiji şiremei yiledberiiin ...ekonomiiçeska xyseze urdanь garxiin tulada, bidener ...şiremei zil byriiin xailuulgiiji 25 millioon toonnodo xyr-...johotoibdi. 1938 ondo oroidoo 18 millioon toonn şirem ...n Germaaniiiji ekonomiiçeska xyseze urdanь garxiin ..., bidener xadaa şiremei zil byriiin xailuulgiiji 40—45 ...n toonn xyrgexe johotoibdi. AXŞ-ai oroidoo 18,8 mil-...onn şirem byteehen, 1938 onoi kriizisne ziliinь xaraa-...gyi, xarin AXŞ-ta promiişlenna debzeltiin baihan ba ... tende 43 millioon şaxuu toonn şirem byteegdehen, ...oinь xemzeeji xaraada abza, AXŞ-ji ekonomiiçeska ...urdanь garxiin tulada, bidener şiremei zil byriiin xai-...ji 50—60 millioon toonn xyrgexe johotoibdi.

...Bulad, prokaadai yiledberi tuxai, maşiinabaiguulga tuxai ...aşaa myn ie tiigeze xelexe xeregtei, jaaxadaab gexe-...omiişlennostiin ede byxii halbarinuud ba tereşelen bu-...albarinuudş xadaa eses hyyldee şiremei yiledberihee za-...g baina.

...idener xadaa glaavna kapitaliis oronuudiiji yiledberiiin ...eer ba promiişlennostiin xygzeltiin teempnyydeer xyse-...anь garhan bainabdi. Ene jixei hain geeşe. Gebeş ene ...baina. Tedeneriiji myn baha ekonomiişeska talaar xyseze ...garxa xeregtei. Bidener eneeniiji xeze şadaxabdi, tiin ...r eneeniiji xexeşji johotoibdi. Xerbee glaavna kapitaliis ...udiiji ekonomiiçeska xyseze urdanь garaa haa, gansaxan ...uşarta, bidener bolbol manai oron xadaa xereglelei ...edyydeer xysed dyyren xangagdaxa, manaida produukt-...elbeg jixe bolxo, tiin bidener bolbol kommuniizmiin ...ai faazahaa tereenei xojordoxi faazadanь şilzen orol-...yyrgexe arga olxobdi geze bodomzoloxo şadaxa bai-...

№ 60 ...Yrgelzeleinь exiiiji maartiin 14-ei „B. M. Ynende" xa-...

Glaavna kapitaliis oronuudiiji ekonomiiçeska xyseze urdanь garxiin tulada jyyn xereglegdeneb? Eeenei tula, xamagai tyryyn, uragşaa jabaxiin serьjoozno ba buuraşagyi dura xysel ba zeertvelxeer belen baixa jabadal, manai socialiis promiişlennostiiji byxii xemzeegeerenь yrgedxexiin tula serьjoozno kapitaalьna oruulaitanuudiiji xexe jabadal xereglegdexe baina. Ede barimtanuud manaida bii gy? Xelseengyi biil Eeenei tula, saaşaa, yiledberiiin ynder teexnikiin ba promiişlennostiin xygzeltiin ynder teempnyyd baixanь xereglegdene. Ede barimtanuud manaida bii gy? Xelseengyi bii! Eneenei tula, esestee, sag xereglegdene. Tiime, nyxedyyd, sag. Şine zavooduudiiji baiguulxa xeregtei. Promiişennostida şine kaadranuudiiji hurgan beledxexe xeregtei. Gebeş, eneenei tula sag, tiin baga bişe sag zailaşagyi. Glaavna kapitaliis oronuudiiji xojor- gurban zil soo ekonomiiçeska xyseze urdanь garxiin argagyi. Eneenei tula, negexedii jixeşeg sag xereglegdexe baina. Zişeelxede, yneexi şiremee ba tereenei yiledberiiijişji abja. Şiremei yiledberiiin talaar glaavna kapitaliis oronuudiiji jamar yje sagai torşo soo ekonomiiçeska xyseze urdanь garza bolxob? Xuuşan sostaavai Gosplaanai zarim xedii xydelmeri-legşed bolbol xojordoxi tabanzilei plaan zoxiooxodoo, xojordoxi tabanzilei eseste şiremei yiledberiiiji 60 millioon toonn xemzeeteigeer planiirovalxiiji duradxahan baigaa. Ene xadaa, tedener bolbol şiremei xailuulgiin zilei dunda urgaltiin argabaidaliiji 10 millioon toonn xemzeeteigeer barimtalhan jabadal bolno. Ene bolbol xerbee byriş doro bişe haa, labtai, fantaastika baihan jym. Tiigeedşji, ede nyxedyyd gansaxan le şiremei yiledberiiin talaar fantaastika oşozo myrgehen baigaa bişe. Tedener, zişeelxede, xojordoxi tabanzilei torşo soo SSSR-te aradzonoi zil byriiin urgalta bolbol 3—4 millioon xyn gy, ygeiş haa, byri eneenhee jixe bolxo johotoi geze toolohon baixa jym. Enenь bahal, xerbee doro bişe haa, fantaastika baigaa hen. Gebeş, xerbee fantazioornuudiiji xolo xajaad, reaalьna xyrihen deere orood, şiremei xailuulgiin teexnikiin myneenei baidaliiji xaraada ababal, şiremei xailuulgiin zilei dunda urgaltiiji, xysed şadagdaxaar, 2—2,5 millioon toonn xemzeeteigeer abza bolxo baina. Glaavna kapitaliis oronuudai, myn tereşelen manai oronoişji, promiişlennostiin istoori xadaa, zil byriiin urgaltiin ene noormo bolbol şanga, gebeş xysed tuilagdamaar myn baina geze xaruulna.

Tiime bolxolooroo, glaavna kapitaliis oronuudiiji ekonmiiçeska xyseze urdanь garxiin tulada, sag, tiin baga bişe sag xereglegdexe bolno. Tiin, manaida azalai byteesiin ulam deeşee bolxo byri, manaida yiledberiiin teexnikiin ylemze narizan haizaraxa byri, ene şuxaliin şuxala ekonomiiçeska zoriigiiji ulam tyrgeneer gyisedxeze bolxo ba ene zoriigiin gyisedxelei bolzornuudiiji ulam jixeer xoroozo bolxo baina.

b) **Xydee azaxii.** Otçoodno yje soo, xydee azaxiin xygzelte bolbol myn promiişlennostiin xygzeltedel, debzeltiin liinieer jabahan baina. Ene debzelte bolbol xydee azaxiin produukciin gansaxanşji urgaltada bişe, myn, xamagai tyryyn, socialiis xydee azaxiin urgaltada ba byxezelgede, nege talahaa, jedinoliiçna azaxiin xosoroigodo, nygee talahaa, xaragdana. Oroohoto kylьtyyrenyydei tariigiin plooşçadinь kolxoozuudta 1933 ondo 75 millioon baihanhaa, 1938 ondo 92 millioon gektaar xyrter urgahan baixadanь, oroohoto kylьtyyrenyydei tariigiin plooşçadinь jedinoliiçniguudta myn tere yje soo 15,7 millioon gektaarhaa 600 miangan gektaar xyrter, tailbarilan xelexede, oroohoto kylьtyyrenyydei byxii tariigiinь plooşçadiiin 0,6 proceent boltor xorohon baixa jym. Jedinoliiçna azaxiin rooliinь tende nyylь bolgogdohon, texniiçeske kylьtyyrenyydei tariigiin plooşçadьnuud tuxai byri xelenegyib. Tereenhee gadana, mynee 18 millioon 800 miangan tariaaşan dvoornuud, tailbarilan xelexede, zagahabariigiin azaltai ba promiisloovo kolxoozuudiiji tooloisongyigeer, byxii tariaaşan dvoornuudai 93,5 proceentenь kolxoozuudta negedehenlinь medeeze baina.

Ene xadaa, kolxoozuud bolbol esesien bexizyylegdehen ba byxezyylegdehen baina, tiin azaxiin socialiis sisteeme bolbol mynee manai gazartariaalangai ton gansal foormonь myn bolno gehen jabadal bolno.

Otçoodno yje soo, byxii kylьtyyrenyydei tariigiin plooşçadьnuudai xydeleeniiji revoliyyciin urdaxi yjiin tariigiin plooşçadьnuudai xemzeetei xerbee sasuulbal, udaadaxi kartiina garza jirexe baina:

SSSR DOTOR BYXII KYLЬTYYRENYYDEI TARILGIIN PLOOÇSADЬNUUD

	Millioon gektaaraar						1938 onoixiiiji 1913 onoixitoi proc. sasuulbal
	1913 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	
Byxii tariigiin plooçşadь	105,0	131,5	132,8	133,8	135,3	136,9	130,4
Tereen soonь:							
a) Oroohoto	91,4	104,7	103,4	102,4	104,4	102,4	108,5
b) Texniiçeske	4,5	10,7	10,6	10,8	11,2	11,0	244,4
c) Ogoroodno-baaxçeva .	3,8	8,8	9,9	9,8	9,0	9,4	247,4
ç) Kormovoi	2,1	7,1	8,6	10,6	10,6	14,1	671,4

Ene tabliicahaa xaragdaxanь xadaa, manaida tariigiin plooşçadьnuud xadaa byxii kylьtyyrenyydei talaar ba xamagai tyryyn,—kormovoi, texniiçeske ba ogoroodno-baaxçeva kylьtyyrenyydei talaar urgahan baina.

Ene xadaa, manai gazartariaalan bolbol byri kvalifiiciirovenne ba produktiivna bolzo baina, tiin zyb sevooboroodiiji nebteryylge bolbol eer doroo reaalьna xyrihe abna gehen jabadal bolno.

Otçoodno yje soo, manai kolxoozuudiiji ba sovxoozuudiiji traaktronuudaar, kombainanuudaar ba bişe bişe maşiinanuudaar zebseglelge bolbol xaişan geze urgahanda—udaadaxi tabliicanuud xariuu ygene:

SSSR-ei xydee azaxiidaxi traaktornuudai paark

	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	1938 onoixiiiji 1933 onoixitoi proc. sasuulbal
A. Traaktornuudai toonuud (mingan xehegeer)							
Byxii traaktornuud . . .	210,9	276,4	360,3	422,7	454,5	483,5	229,3
Tereen soonь:							
a) MTS-ei traaktornuud .	123,2	177,3	254,7	328,5	365,8	391,0	319,3
b) Sovxoozuud ba tuhalbariiin xydee azaxiidaxi traaktornuud	83,2	95,5	102,1	88,5	84,5	85,0	102,2
B. Şadalanь miangan morinoi xyseer							
Byxii traaktornuud . . .	3209,2	4462,8	6184,0	7672,4	8385,0	9256,2	288,4
a) MTS-ei traaktornuud .	1758,1	2753,9	4281,6	5856,0	6679,2	7437,0	423,0
b) Sovxoozuud ba tahalbariiin xydee azaxiidaxi traaktornuud	1401,7	1669,5	1861,4	1730,7	1647,5	1751,0	125,0

SSSR-ei XYDEE AZAXIIDAXI KOMBAINANUUD BA BIŞE BIŞE MAŞIINANUUDAI PAARK

(Zilei eseste mingan xehegeer)

	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	1938 onoixiiiji 1933 onoixitoi proc. sasuulbal
Kombain	25,4	32,3	50,3	87,8	128,8	153,5	604,3
Dotoroi şataalgiin ba lokomobiiliiin dviigetelьnyyd	48,0	60,9	69,1	72,4	77,9	83,8	174,6
Sloozno ba xaxad sloozno molotiilkanuud . .	120,3	121,9	120,1	123,7	126,1	130,8	108,7
Gryzovoi avtomobiilьnuud	26,0	40,3	63,7	96,2	144,5	195,8	736,1
Legkovoi avtomobiilьnuud (xehegeer)	3991	5533	7555	7630	8156	9594	240,4

Xerbee ede ciifrenyydte, otçoodno yje soo maşiinnatraaktorna staancanuudai toonь 1934 ondo 2900 jediniice baihanaa 1938 ondo 6350 jediniice xyrteree manaida urgahan, tere faaktiiji nemebel, şine, mynee sagai teexnikiin yndehe huuri deere manai gazartariaalangai rekonstryykce—gol tyleb tygesxegdeed baina geze ede byxii barimtanuudai yndehen deerehee etigeltei xelexede bolxo baina.

Manai gazartariaalan bolbol, tiime xadaa, gansaxanşji ylemze jixe tomo ba mexaniziirovenne, tiimehee, myn gansaxanşji ylemze tovaarna gazartariaalan bişe, xarin ondoo jamarş oronoi gazartariaalanda oroxodoo, mynee sagai teexnikeer ylemze jixeer haitar xangagdahan gazartariaalan myn bolno.

Xerbee otçoodno yje soo, oroohoto ba texniiçeske kylьtyyrenyydei produukciin urgaltiin xydeleeniiji revoliyyciin urdaxi yjetei sasuulan abaa haa, barimtanuudanь udaadaxi kartiiniiji ygene:

SSSR soo OROOHOTO BA TEXNIIÇESKE KYLЬTYYRENYYDEI VALOVOI PRODUUKCA

	Millioon ceentnereer						1913 onoixitoi zişeelebel, 1938 ondo baihaniinь proc.
	1913 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	
Oroohoto . . .	801,0	894,0	901,0	827,3	1202,9	949,9	118,6
Xloopok (siirep) .	7,4	11,8	17,2	23,9	25,8	26,9	363,5
Leoon (voloknoo)	3,3	5,3	5,5	5,8	5,7	5,46	165,5
Saaxarna sviooklo	109,0	113,6	162,1	168,3	218,6	166,8	153,0
Tohoto	21,5	36,9	42,7	42,3	51,1	46,6	216,7

(*Yrgelzelelenь 2-doxi niuurta*)

Nyxer Staalinai doklaadai yrgelzelel

Ene tabliicahaa xaragdaxanь xadaa, 1936 ondo ba 1938 ondo zyyn ba zyyn-urdaxi raioonuudta gan gasuurai bolhon baitar, myn yzegdeegyi ynder urgasiiji 1913 ondo abtahan baitar, oroohoto ba texniiçeske kylьtyyrenyydei valovoi produukciin urgalta bolbol 1913 onoi xemzeetei sasuulbal, manaida otçoodno yje soo xelberilgyi deeşee garhan baina.

Kolxoozno-sovxoozno oroohonoi yiledberiiin tovaarnostь tuxai asuudal ilangajaa intereesne baina. Medeeze statiistig nyx. Neemçenovei toolozo gargahanь xadaa, seregei urdaxi sagta, oroohonoi 5 milliaard pyyd valovoi produukcahaa tovaarna oroohiiji oroidoo nege şaxuu milliaard 300 millioon pyydenь riinog deere gargagdadag baiza, enenь xadaa tere yjiin oroohoto yiledberiiin 26 proceentenь tovaarnostь bolxo jym. Nyx. Neemçenovei toolohonь xadaa, tomo yiledberi bolxo, kolxoozno ba sovxoozno yiledberiiin tovaarnostinь bolbol, zişeelxede, 1926—1927 onuudta valovoi produukciin 47 proceent şaxuu bolhon ba tiin jedinoliiçna tariaaşan azaxiin tovaarnostinь—12 proceent şaxuu bolhon baigaa. Xerbee xeregte byri narinaar xandaad, kolxoozno-sovxoozno yiledberiiin tovaarnostiiiji 1938 ondoxi valovoi yiledberiiin 40 proceenteer abaa haa, manai socialiis oroohonoi azaxii bolbol ene zilde xazuu teeşenь 2 milliaard 300 millioon pyyd tovaarna oroohо, tailbarilan xelexede, seregei urdaxi oroohonoi yiledberide oroxodoo, nege milliaard pyyd ylyy jixiiji gargaza şadaxa baihan ba ynexeereeş gargahan baixa jym.

Tiime xadaa, sovxoozno-kolxoozno yiledberiiin ynder tovaarnostinь bolbol oronoo xangaxa jabadalda ton serьjoozno udxaşanartai, tereenei şuxaliin şuxala onso eere uşaranь myn bolno.

Kolxoozuud ba sovxoozuudai soxom ene onso eere uşartanь xadaa, oroohonoi probleemiiji, ton jixe oronoo tovaarna oroohoor xysed xangaxa probleemiiji manai orondo tiime belexeneer ba tyrgeneer şlidxeze şadagdahan, tere sekreedenь baina. Hyylei xojor zil soo, oroohonoi zilbyriiin beledxelgenyyd bolbol manaida milliaard 600 millioon pyydhee dooşo buugaagyi ba zarimdaa, zişeelxede, 1937 ondo milliaard 800 millioon pyyd xyrter yrgegdeze baihiinь temdeglexe xeregtei. Xerbee eneen deere zilbyride xudaldaza abtagdadag 200 millioon şaxuu pyyd oroohiiji, baha oroohoor xudaldadag kolxoozno xudaldaanai liinieer negexeden zuugaad millioon pyyd oroohо nemebel, kolxoozuudaar ba sovxoozuudaar tovaarna talxa tariaaji xazuu teeşenь gargalgiin tere, deere dursagdahan, syymmiiji jyrenxiidenь olxo bainabdi.

Saaşaa, hyylei gurban zil soo, tovaarna oroohonoi baaza bolbol, urdanь manai oronoi amiterzeegşe geze toologdodog baihan Ukraiinahaa xoito ba zyyn zyg teeşe, tailbarilan xelede, RSFSR-te urilhaniiji temdeglexede intereesne baina. Hyylei xojor-gurban zil soo, Ukraiina bolbol zilbyri oroidoo 400 millioon şaxuu pyyd oroohо beledxedeg baixadanь, xarin RSFSR bolbol ede zilnyyd soo zilbyri milliaard 100—milliaard 200 millioon pyyd tovaarna oroohо beledxedeg baihanь medeeze.

Oroohoto yiledberiiin xeregenь iime baina.

Malazal tuxai xelebel, xydee azaxiin myn ene, ylemze jixe geegdengi halbarida hyylei zilnyyd soo serьjoozno dabşaltanuud xaraalagdahan baina. Zygeer, aduu moridoi too tolgoin ba xoninoi azalai talaar, bidener revoliyyciin urdaxi xemzeehee yşee geegdeze jabanabdi, gebeş tomo eberte malai ba gaixan azalai talaar, bidener revoliyyciin urdaxi xemzeeji dabaza garaad bainabdi.

Eneen tuşaa barimtanuud ede baina:

SSSR SOOXI MALAI TOO TOLGOI (millioon tolgoigoor)

	Ijyylь harada							1938 ondo proc.	
	1916 onoi peerepisei medeegeer	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	1916 onoi peerepiseer	1933 ondo
Aduu morid	35,8	16,6	15,7	15,9	16,6	16,7	17,5	48,9	105,4
Eberte tomo mal . . .	60,6	38,4	42,4	49,2	56,7	57,0	63,2	104,3	164,6
Xoni jamaan	121,2	50,2	51,9	61,1	73,7	81,8	102,5	84,6	204,2
Gaxai . .	20,9	12,1	17,4	22,5	30,5	22,8	30,6	146,4	252,9

Morinoi azalai ba xoninoi azalai talaar geegdel bolbol ton bogoni bolzor soo likvidiirovelegdexe baihanda hezeglexe jabadal baixa johogyi.

c) **Tovaarai erjese, traansport.** Promiişlennostiiin ba xydee azaxiin debzeltetei xamta, oron dotoroo myn tovaarai erjese urgahan baina. Gyrenei ba koperatiivna xudaldaanai roozniçna seetь bolbol otçoodno yje soo 25 proceent urgahan baina. Gyrenei ba koperatiivna xudaldaanai roozniçna erjesenь 178 proceent urgaa. Kolxoozno-bazaarna xudaldaanai erjesenь 112 proceent urgaa.

Tusxaita tabliicanь ene baina:

TOVAARAI ERJESE

	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	1938 oniiji 1933 ontoi proceenteer sasuulbal
1. Gyrenei ba koperatiivna xudaldaanai rooznicna seetь (magaziinuud ba plaadkanuud) zilei eseste	285355	286236	268713	289473	327361	356930	125,1
2. Gyrenei ba koperatiivn a xudaldaanai rooznicna erjese (obçşeestvenne ediee xooliiji oruulalsan)—millioon tyxerigeer,	49789,2	61814,7	81712,1	106760,9	125943,2	138574,3	278,3
3. Kolxoozno-bazaarna xudaldaanai erjese millioon tyxerigeer—	11500,0	14000,0	14500,0	15607,2	17799,7	24399,2	212.2
4. Sojuuzna respyyblikenyydei Narkompiçşproomoi, Narkomlegproomoi, Narkomtiaeproomoi, Narkomleesei, Narkommestproomoi zaraigiin oblastnoi xudaldaanai baazanuud zilei eseste.	718	836	1141	1798	1912	1994	277,7

Oron dotoroo tovaarai erjese bolbol traansportna zeelgenyydei medeeze urgaltagyigeer iimeer xygzen delgerze şadaxagyi baihaniinь oilgostoi baina. Tiin, otçoodno yje soo byxii janziin traansportiin talaar, ilangajaa tymer zamai ba agaarai traansportaar zeelgenyyd bolbol ynexeereel urgahan baixa jym. Zeelgenyyd bolbol myn baha uhan traansportiinş talaar urgaa, gebeş jixe guibalzalgatai baihan ba 1938 ondo uhan traansportaar zeelgenyyd bolbol, urda teexi ziltei sasuulbal, zarimxedii dooşorolgo ygehen baina.

Tusxaita tabliicanь ene baina:

GRYYZEI ERJESE

	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on	1938 on	1938 oniiji 1933 ontoi proceenteer sasuulbal
Tymer zamuud (milliaard toonno-kilomeetreer)	169,5	205,7	258,1	323,4	354,8	369,1	217,7
Myrenei ba dalain traansport (milliiard toonno-kilomeetreer)	50,2	56,5	68,3	72,3	70,1	66,0	131,5
Agaarai grazdaanska flood (millioon toonno-kilomeetreer)	3,1	6,4	9,8	21,9	24,9	31,7	1022,6

Uhan traansportiin 1938 ondoxi zarimxedii geegdelenь 1939 ondo likvidiirovelegdexe baihanda hezeglexe jabadal baixa johogyi.

2. Aradai materiaalьna ba kylьtyyrne baidalai saaşanxi debzelte

Promiişlennostiiin ba xydee azaxiin yrgelzelze jabaa debzelte bolbol aradai materiaalьna ba kylьtyyrne baidaliiji şine urgaltada asarangyi arganьgyi baihan ba tiin ynexeeree asarhan baina.

Eksploataaciiji ygeixelge ba aradai azaxiida socialiis sisteemiiji byxezyylge, goorodto ba dereevnide xydelmerigyidelge ygei baihan ba tereentei xolbootoi jaduu baidalai ygei baihan jabadal, promiişlennostiiin aixabtar jixeer yrgedelge ba xydelmerişedei toogoi taharaltagyi urgalta, xydelmerişedei ba kolxoozniguudai azalai byteesiin urgalta, kolxoozuudta gazariiji mynxedenь bexizyylge ba kolxoozuudiiji aixabtar olon toonoi tyryyklaassna traaktornuud ba xydee azaxiin maşiinanuudaar xangalga,—ede bygede bolbol xydelmerişed ba tariaaşadai materiaalьna baidalai saaşanxi urgaltada reaalьna yeloovinuudiiji baiguulaa. Xydelmerişedei ba tariaaşadai materiaalьna baidalai haizaralga xadaa, manai oronoi jixeşeg xysen bolxo ba xydelmerişed ba tariaaşadai intereesyydiiji obsluuzivalagşa, intelligeenciin meteriaalьna baidaliiji haizaralgada jesteestvenne asarhan baina.

Dereevnihee multaraza garhan ba yiesxelen bolxohoo xodo aiza baihan, xydelmerigyi ba gergyi tariaaşadiiji tiigen tiigen promiişlennostьda oruulxa ba guihanhaanь xydelmeride abxa gehen, eneen tuxai mynee yge garxajaa yni bolinxoi. Tiime tariaaşad xadaa manai oron soo yninei ygei jym. Tiin enenь, iabtai, hain geeşe daa, uşaranь xadaa, ene bolbol manai dereevniiin zaziltoçnostь tuxai gerşelnexa jym. Mynee xadaa, manai guiltiiji xyndelexiiji ba urgaza baigaa promiişlennostiiin tula zil byri nege xaxad şaxuu millioonşji haanь, zaluu kolxoozniguudiiji bidenerte tabixiiji kolxoozuudta duradxaxa gehen, zybxen le eneen tuxai yge garza şadaxa baina. Zaziltoçna bolood baihan kolxoozuud bolbol, tedenerei zyghee tiime tuhalamzagyigeer manai promiişlennostiiiji saaşanь yrgedxexe geeşe jixe berxetei bolxo, teed promiişlennostiiiji yrgedxengegyigeer—maassova xereglelei tovaarta tariaaşadai urgaza baigaa eriltiiji xangaza şadagdaxagyi baihaniiji xaraadaa abxa johotoi. Kolxoozuud bolbol manai ene guiltiiji xangaxaar xysed argatai baina, jaaxadaab gexede, kolxoozuuddaxi elbeg delbeg teexnike bolbol dereevnide xydelmerilegşedeinь zarim xubiiiji syleelze ygene, teed ede xydelmerişedenь promiişlennostьda abaaşagdaad baixadaa, manai byxii aradai azaxiida aixabtar jixe aşag tuha asaraxa hen baina.

Itoog deeree, bidener otçoodno yje soo xydelmerişedei ba tariaaşadai materiaalьna baidalai haizaraltiin iimenyyd pokazaatelьnuudtai bainabdi gebel:

1. Aradai doxood 1933 ondo 48,5 milliaard tyxerig baihanaa, 1938 ondo 105,0 milliaard tyxerig xyrter urgaba;

2. Xydelmerişedei ba slyyzeşçenerei toonь 1933 ondo 22 millioon garan baihanaa, 1938 ondo 28 millioon xyrter yrgegdebe,

3. Xydelmerişedei ba slyyzeşçenerei zaarabotna xylehenei zileinь foond 34 milliaard 953 millioon tyxerighee, 96 milliard 425 millioon tyxerig xyrter urgaba;

4 Promiişlennostiiin xydelmerişedei zilei dunda zaarabotna xylehenlinь 1933 ondo 1513 tyxerig baihanaa, 1938 ondo 3447 tyxerig xyrter yrgegdebe;

5. Kolxoozuudai myngen doxooduudanь 1933 ondo 5 milliaard 661,9 millioon tyxerighee, 1937 ondo 14 milliaard 180,1 millioon tyxerig xyrter yrgegdebe;

6. Oroohoto raioonuudta, yrehe, yrehenei straxovoi foondnuudiiji, obşçeestvenne aduu malai tula kormovoi foondiiji, oroohо tuşaalganuudiiji, MTS-ei xydelmerinyydei natuur tyleberiiiji toololsongyigeer, 1 kolxoozno dvoorto dunda zergeer oroohо ygelge bolbol 1933 ondo 61 pyyd baihanaa, 1937 ondo 144 pyyd xyrter yrgegdebe;

7. Sociaalьna-kylьtyyrne xemzeejabuulganuudta biydzeedeer gyrenei assignovaaninuud 1933 ondo 5 milliaard 839,9 millioon tyxerig baihanaa, 1938 ondo 35 milliaard 202,5 millioon tyxerig xyrter urgaba.

Aradai kylьtyyrne baidal tuxai xelbel, tereenei debzelte xadaa aradai materiaalьna baidalai debzeltiin xoinohoo udaaluulan jabahan baina.

Aradai kylьtyyrne xygzeltiin talaar xaraxada, otçoodno yje bolbol johoorool kylьtyyrne revoliyyciin yje baigaa. SSSR-ei nacionaalьnostьnuudai xelenyyd deere bygedeniitiin ujalgata exin tyryyşiin erdemiiji azabaidaldanь nebteryylge, byxii şatanuudai hurguuliinuudai ba huragşadai toogoi urgalta, deede hurguuliinuudaar gargagdadag speciaiiistnuudai toogoi urgalta, şine, soveed intelligeenciiji baiguulga ba byxezyylge,—aradai kylьtyyrne debzeltiin niite kartiina iime baina.

Eneen tuşaa barimtanuud ede baina:

1) ARADAI KYLЬTYYRNE XEMZEEGEI DEEŞELELTE

Pokazaatelьnuud	Xemzyyrei jediniice	1933—34 on	1938—39 on	193-/39 onii 1933/34 ontoi proceenteer sasuulbal
Byxii şatanuudai hurguulinuudta huragşadai too	Miangan xyn	23814	33965,4	142,6
Tereen soonь:				
Exin erdemei talaar	Miangan xyn	17873,5	21288,4	119,1
Dunda erdemei talaar (niite ba speciaalьna)	Miangan xyn	5482,2	12076,0	220,3
Deede erdemei talaar	Miangan xyn	458,3	601,0	131,1
SSSR dotor huraza baigşadai too (byxii janziin huralsalnuudiiji oruulalsan)	Miangan xyn	—	47442,1	—
Maassova bibliioteekenyydei too	Miangau xyn	40,3	70,0	173,7
Tereen sooxi kniigenyydei too	Millioonuud	86,0	126,6	147,2
Klyybne yçrezdieeninyydei too	Miangan	61,1	95,6	156,5
Teaatrnuudai too	Jediniicenyyd	587	790	134,6
Kinooystanoovkanuudai too (yyzkopiioonoçno ygelgeer)	Jediniicenyyd	27467	30461	110,9
Tereen soonь duugardaguudanь	Jediniicenyyd	498	15202	31 daxi
Seloodoxi kinooystanoovkanuudai too (yyzkopiioonoçno ygelgeer)	Jediniicenyyd	17470	18991	108,7
Tereen soonь duugardagnudanь	Jediniicenyyd	24	6670	278 daxi
Gazeedyydei zilei tiraaz	Millioonuud	4984,6	7.92,4	142,3

2) SSSR DOTOR 1933—1938 ONUUDTA BARIGDAHAN HURGUULINUUD

Zilnyyd	Hurguulinuudai too		
	Gooroduudta ba gorodskoi tilpiin tosxonuudta	Xydee niutaguudta	Xamta
1933 on	326	3261	3587
1934 on	577	3488	4065
1935 on	533	2829	3362
1936 on	1505	4206	5711
1937 on	730	1323	2053
1938 on	583	1246	1829
1933—1938 onuudai torşo soo xamta	4254	16353	20607

3) DEEDE HURGUULINUUDHAA ZALUU SPECIALIISTNUUDIIJI GARGALGA 1933—1938 ONUUDAI TORŞO SOO (MIANGAAR)

	1933 on	1934 on	1935 on	1936 on	1937 on
Xamta SSSR dotor (seregei speciaiiistnuudiiji toololson ygelgeer)	34,6	49,2	83,7	97,6	104,8
1. Promiişlennostь ba bariigiin inzeneernyyd	6,1	14,9	29,6	29,2	27,6
2. Traansport ba xelxiee xolboonoi inzeneernyyd	1,8	4,0	7,6	6,6	7,0
3. Xydee azaliiji mixanizaacalxa talaar inzeneernyyd, agronoomuud, veternaarna vraaçnuud ba zooteexnigyyd	4,8	6,3	8,8	10,4	11,3
4. Ekonomiistnuud ba jyriistnyyd .	2,5	2,5	5,0	6,4	5,0
5. Dunda hurguuliiin, rabfaaguudai, teexnikymyydei hurgagşad ba gegeerelei busad xydelmerilegşed, tereen soo iskyysstviin xydelmerilegşed	10,5	7,9	12,5	21,6	31,7
6. Vraaçnuud, provizoornuud ba fizkylьtyyriin xydelmerilegşed	4,6	2,5	7,5	9,2	12,3
7. Busad speciaalьnostьnuud .	4,3	11,1	12,7	14,2	9,9

Ede byxii ugaa jixe kylьtyyrne xydelmeriiin rezylь[...] ta, xydelmerişen angiiin, tariaaşanai soveed slyyzeşçe[...] zergenvydhee garhan, bejeeree ba miaxa şuhaaraa manai [...] dai, olontoonoi şine, soveed intelligeence,—eksploataaciin [...] moo geeşiiji mededeggyi, eksploataatornuudta duraagu[...] ba SSSR-ei araduudta etigeltei ba ynen sexeer alba x[...] belen baihan intelligeence manaida urgaza garhan ba [...] den bii bolhon baina.

Ene şine, aradai, socialiis intelligeenciin urgaza g[...] jabadal xadaa manai oron dotor kylьtyyrne revoliyyciin [...] şuxala rezylьtaaduudai negenь myn bolno geze bi han[...]

3. Soveed stroin saaşadaa bata bexi bol[...]

Otçnoono yjiin şuxaliin şuxala rezylьtaaduudai ne[...] xadaa, tus yje bolbol oronoi dotoodiin baidaliiji saa[...] bata bexi bolgolgodo, soveed stroiji saaşadanь bata bex[...] golgodo abaaşahan jabadalda baina.

Ondooş baixa arganьgyi. Aradai azaxiin byxii ha[...] nuudta socialiis sisteem in batazalga, promiişlennost[...] xydee azaxiin debzelte, azalşadai materiaalьna baidalai [...] zelte, aradai maassanuudai kylьtyyrnostiiin deeşelel, te[...] politiiçeske aktiivostiiin deeşelel,—soveed zasagai xy[...] dooro bejelyylegdehen, ede bygede xadaa soveed stroiji [...] şadanь bata bexi bolgolgodo asarangyi baiza şadaxagyi [...]

Myneenei sagai soveed oobşçestviin, jamarşhaa ka[...] liis oobşçestvohoo ilgaatai onso eere uşaranь xadaa, so[...] oobşçestvo soo antagonistiiçeske, daisan xarşa anginuu[...] doo ygei, eksploataatorska anginuud likvidiirovelegd[...] tiin soveed oobşçestvo bolon byridehen xydelmerişed, [...] şad ba intelligeence bolbol ebte xani barisaagai xariisa[...] lalgiin exi yndehen deere azabaidag ba xydelmeriled[...] handa baina. Kapitaliis oobşçestvo bolbol xydelmeri[...] kapitaliistnuudai xoorondoxi, tariaaşad ba pomeeşçigyyd[...] rondoxi ebseşegyi zyrişeldeenyydeer tulaldaza bai[...] enenь tereenei dotoodiin baidaliiji togtuurigyi bolgozo [...] tere sagtanь, eksploataaciin darlaltahaa syleelegdehen [...] oobşçestvo bolbol tiime zyrişeldeenyydiiji mededeg[...] giiin tulaldaanuudhaa sylee ba xydelmerişed, tariaa[...] intelligeenciin ebte xani barisaagai xariisan azalalgiin [...] xaruuina. Ene oobşçennostiiin yndehe huuri deere le, [...] oobşçestviin moraalьno-politiiçeske jediinstvo, SSSR-[...] duudai ebte xani barisaan, soveed patriotiizm boixo,[...] nyyd xydelegşe xysenyyd xygzen delgerehen bain[...] ene yndehe huuri deere, 1936 onoi nojaabrьda abtahan [...] Konstituuca bii bolzo garhan ba oronoi Verxoovno[...] nuudta hungaltanuudai xysed demokratizaaca jabahan [...]

(Yrgelselelenь udaadaxi noomerto garxa)

9 — 16/III — 19

Jaakov Mixailoviç Sverdloov

19 — 16/III — 39

Xorin zilei saadtee—1919 onoi maartiin 16-da—bolьşeviizmiin ejyyşçe voozdьnuudai ne-n, Leenin ba Staalinai ton iin soraatnig—Jaakov Mixai-viç Sverdloov bolbol nahan-a nygşehen baina. Bolьşeviig artiiji baiguulxiin tylee teme-el yjedesji, myn tereşelen iaabrьska socialiis revoliyy-n ba delxei deere egeel ty-yşiin socialiis gyrenei fyndaa-ntiiji tabixa zilnyydtesji, erdloov xadaa Leenin ba alinai udaanь, manai paar-n nelleed tomo xytelberileg-baihan jym.

Sverdloov xadaa proletaarska ozdiin, leeninske—staalinska tiina deejateliin byxii erxim aanuudtai baigaa. Sverdloov bol bolьşeviizmiin aguu jixe amida xizaarlaşagyi pree-nne baigaa. Temeseldee aixa, iberixe geeşiiji mededeggyi n. Tere xadaa paartiin xere-i tylee eeriigee xairaldaggyi daisadta xairgamgyi hen. akov Mixailoviç xadaa manai e oroniiji, terenei araduudiiji uunaar ba xizaarlaşagyigeer gladag hen.

Bolьşeviig voozdь, Sverdloo-oi organizaatorska geeni xa-, terenei byri xarakteerne daanь bolxo baigaa. Tere daa paartiiji, xydelmerişen giiji, azalşa maassiiji organi-vaalaigiin bodoto maaster ihan jym.

Proletariaadai organizaatorska delmeri xadaa terenei gol delmeriinь bolno geze Leenin aa gansa bişe zaahan baina. egoroodsko zize graaverai byyn Sverdloov xadaa 15-tai ir zaluu baixadaa gerhee gar-oşood, revoliycioonno xereg-bejejee byrin xysedeerenь ene. 1902 ondo, arbandoloo-i Sverdloov—Niizne-Noovo-orodto bolhon, xydelmerişe-el ba stydeentnyydei demonst-aciiji organizovaalagşadai ne-enь baigaa. Tereneigee tylee xa tyryyn tyrmede xaagda-n baina. Tyrmehee syleeleg-mseeree, Sverdloov bolbol re darii revoliycioonno tere-el gynzegii ruu xabaadalsan ozo, Soormovodoxi xydelme-şediiji organizovaalba. 1903 do, menьşeviigyydtei ras-ь bolhon tuxai tere darii dexedee, Sverdloov xadaa lьşeviigyydei Leeninske znaa-i doro xelberişegyigeer zag-aa, menьşeviigyydte esergyy ergiiçne temesel jabuulna. 903 onoi eseste, daxin aarest-gaahan deerehee, Sverdloovoi voliycioonno deejatelьnostinь haldana Tereenhee xoişo Sverdloovto aarestnuud, tyrmenyyd ba sylelgenyyd jyre taharaagyi. Xygeer, tyr mehee ba sylelgehee terjilhenei gy, ali syleelegdeheneigee hyyleer, Sverdloov xadaa tere darii legaalьna bişe baidalda orozo bolьşeviig organizaacanuudiiji xytelberilxe talaar eseşegyi xydelmeriiji daxiaad le jabuuldag baigaa. 1905—1907 onuudai, orodoi tyryyşiin revoliyciin yjede, Sverdloov xadaa „Andrei" geze kliiçketeigeer xydelmeriine. Tere xadaa Niiznede, Kostroomdo, Samaarta, Saraatovta, hyylee-renь Uraalda bolьşeviigyydiiji organizovaalna. Tesdee xadaa caarska sag yrgelziin repreesiinyydei ton xatuu yslooviinuud soo, Uraalai partiiina organizaacanuudiiji bodxoozo, Jekaterinbyyrge, Peermi ba Yfaagai jixenyyd partiiina organizaacanuudiiji Uraalьska bolьşeviig byrooji toiruulan negedyylze şadahan baina. Tende nerledeg johooronь „Mixailiç" xadaa menьşeviigyydiiji yi xiaa soxizo, Uraalda, yrgen xydelmerişen maassiin dunda ugaa jixe avtoriteetei boloo hen. Menьşeviigyyd, anarxiistnuud ba eseernyydeer xegdeeg miitingnyyd deereşji xydelmerişed deere Jaakov Sverdlooviiji zaabol tyryylegşeer hungadag hen. Buzar provakaator Votiinov gegşe xadaa Sverdlooviiji poliicodo bariza ygehen ba tere xadaa 3 zil ylyytei tyrmede huuhan baina. 1909 ondo, Jekaterinbyyrgske tyrmehee garhan darii, Moskvaada niuusaar oşozo, Moskoovsko oblastnoi biyroo ba Moskoovsko Komiteediiji bodxooxii oroldohon baina. Daxin şine sylelge (Nariimde) xadaa—Jaakov Mixailoviçiin revoliycioonno organizaatorska eseşegyi deejatelьnostiijinь udaan bişeer tahalduulaa. Tiin, udanşgyi, Nariimhaa Peterbyyrg teeşe terjelne. Sverdloov xadaa niuusa xydelmeride baixadaa, menьşeviigyydtei—likvidaatornuudtai ba likvidaatorstviin raznovidnostitai-trockiistnuudtai ba „otzoviistnuudtai" temesee. Ja.M Sverdloov xadaa bolьşeviig organizaacanuudai xysenyydiiji esegygeer sugluulhan ba organizovaalhan baina.

Caarska praviitelьstvo xadaa Sverdloovoi erid sexe zorigiiji ebdexe geze, byxii jyymiiji xeehen. 1910 onoi nojaabrьda, tereniiji daxiaad le Nariimde sylexe, egeel dyiiii balai Maksiimkin Jaar geze gazarta jabuulhan baina. Toirood, xeden miangan kilomeetrte—zerlig oi taiga. Sverdloov xadaa tendehee terjiixe geze tabadaxin hedehen baibaş, şadagdaagyi hen. Esestee, xyndeer ybeşelhen tereniiji Nariimda asarxadanь, Sverdloov xadaa tendehee ongoso deere huuza daxin le terjelne. Ongosiijinь şuurgan xymeriyylze, Sverdloov xadaa janginame xyiten Oobiiin uhanda şingeze baitaranь, tereniiji zagahaşad abaraza, tiin, saaşaa terjelhen baigaa; daxin aarestlaxadanь, Sverdloov xadaa caarska opriiçnigyydei garhaa baha le multarza garaad, 1912 onoi hyyleer Petrograadta xyrze jirebe.

Bolьşeviig paartiin Praazska konfereence xadaa 1912 onoi janvaarьda, tiixede sylelgede baihan Sverdlooviiji CK-ei sostaavta zaooçno hungahan baina. Myn tereşelen, Sverdloov xadaa Rossiidoxi revoliycioonno xydelmeriiji xytelberilxe praktiiçeske ceentrte, Staalinaar tolgo logdohon, CK-ei orod biyroodo orolsohon baina.

Sverdloov xadaa sylelgehee multaraad, nyxer Staalinai xytelberi doro revoliycioonno deejatelьnostiiji yrgeer jabuulna, bolьşeviig „Praavdada" aktiivnaar xydelmeriine. Tiin, udanşgyi, caarska praviitelьstvo xadaa Staalin ba Sverdlooviiji gansada şaxuu aarestlaad, alas xoliin Tyrxaanska xizaarta sylehen jym.

1917 ondo, bolьşeviigyydei apreelьske konfereence deere Sverdloov xadaa CK-ei sekretaariaar hungagdana. Ynen leeninec, Sverdloov xadaa Aguu jixe Oktiaabrьska socialiis revoliyycede beledxelgeer ugaa jixe xydelmeri jabuulba. Jaakov Mixailoviç bolbol oktiaabrьska vosstaaniiji xytelberilxe talaar, nyxer Staalinaar udaridagdahan partiiina ceentrte orolsohon baina. Oktiaabriiin ilahanai hyyleer, paarti xadaa Jaakov Mixailoviçiiji BCGK-ei tyryylegşiin poostodo debzyylbe. Ende, delxei deerexi anxa tyryyşiin socialiis gyreniiji baiguulxa ugaa jixe xydelmeride Sverdloovoi organizaatorska geeninь tolotomo haixanaar delgeren xaragdana. Nyxer Staalin bolbol eneen tuxai iigeze bişehen: „1917—1918 onuudai yje xadaa paarti ba gyrende pereloomno yje bolhon baina. Paarti xadaa ene yjede, anxa tyryyşiinxiee udaridaxii xysen boloo hen. Şine xuuli.—soveedyydei xuuli, xydelmerişen ba tariaaşanai xuuli bolbol xyn tyreltenei istoorido anxa tyryyşiinxiee bii bolhon baina. Tiixe yje xyrter niuusa baihan paartiiji şine reelьsnyyd deere oruulxa, şine proletaarska gyrenei organizacioonno yndehe huuriiji baiguulxa, paarti ba soveedyydei xoorondoxi xarilsaanai organizacioonno foormnuudiiji oloxo, paartida xytelberiiji, soveedyydte tedenerei normaalьna xygzeltiiji xangaxa,—tiixede, paartiin urda baihan ton sloozno organizacioonno zorilgo tiime baigaa Ja. M. Sverdloov xadaa şine Roossiiji baiguulxa talaar ene organizacioonno zoriigiiji şadamgaigaar ba ybşegyigeer şiidxegşedei, tyryyşiinxinь bişeş haa, negeniini baihiijinь arsaxiiji şiidexe xynyyd paartida oldoxogyi". [1]).

Cariizmiin legaalьna bişe ysloovinuudta Sverdloovoor sugluulagdahan, organizaatorai ugaa jixe ooped, partiiina kaadrnuudiiji gaixamşagaar medelge, xynyydiiji zybeer segnelgiin şadabari, xynyydiiji, revoliyycede xeregtei jyymiiji jixeer ygeze şadaxa xydelmeride tabilgiin şadabari, revoliycioonno voozdiiin gaixamşag çytijee, Jaakov Mixailoviçiin moraalьna avtoriteed—ede byxii xadaa delxei deere egeel tyryyşiin Soveed gyreniiji baiguulgada ugaa jixe roolь ezelee hen. 1919 onoi maartiin 18-da BCGK-ei eeksterne zasedaani deere Ja. M. Sverdloovoi durasxalda zoriuulagdahan, eeriingee yge soo Leenin xadaa iigeze xelehen baina: „Ynen sexe revoliycioneernyydei bagaxan kryygte toxiooldohon, xemzeegyi xyşer baidaliiji zilhee ylyy sag soo dabaza garhan uşarnai, xytelberilxii gryyppenyyd xadaa berxeşeeltei asuudalnuudiiji tiime erideer, tiime tyrgeer, tiime negen hanaltaigaar şiidxeze şadahan uşarnai, tere xadaa gansaxan le, tedenerei dunda erxim hain huuriiiji tusagaar, talaantiivo organizaator Jaakov Mixailoviç ezelhen tuladanь bolno". [2]).

Sverdloov xadaa Leenin—Staalinai xeregei tylee temesexedee, aixa, hezeglexiiji mededeggyi hen.

Revoliyycede egeel berxeşeeltei ydernyydte, tere xadaa xediideş aidaggyi ba terenei zorigonь bulad xatuu ba xelberişegyi baidag hen.

Sverdloov bolbol proletariaadai daisadta gam xairagyi baigaa. Byrzyazii xadaa tereneinь tylee Sverdloovto xorolxodog baigaa. Sverdloov xadaa byrzyaziiin ene xorolxolgooronь omogorxodog hen. Sverdloov bolbol menьşeviigyydiiji, eseernyydiiji, anarxiistnuudiiji, trockiistnuudiiji xairgamgyigeer yibutasoxidog ba razoblaçaaldag baigaa.

Sverdloov xadaa Leenin ba Staalintai negen xamta jabaza, Troockido, Buxaarinda ba tedenerei byxii gar doroxidto esergyysen, miir tuxai paartiin togtoomziiji tahalduulxaa hedehen, nemeecke imperialiistnyydei zadiin tuhalamzaar, zaluu Soveed respyybliкiiji ygeixexiiji ermelzehen, socialiizmiin buzar muuxai daisadai ede byxii baandada esergyysen xatuu şanga temesel jabuulhan jym.

Buzar predaatelьnuud—Troocki ba Buxaarin bolbol Sverdlooviiji alaxiiji xysee hen. Troocki, Buxaarin ba „zyynei" eseernyyd xadaa soveed praviitelьstviiji unagaaxiin tulada, Leenin, Staalin ba Sverdlooviiji aarestlaxa ba alaxiin tulada, tereegeer proletaarska revoliyyciin udaridalgiiji halgaaza, oron soo kapitaalai xuuli zasagiiji texeriyylen bodxooxiin tulada, 1918 ondo zaagovor organizovaalhan bainad geze antisoveed „baruunai—trockiis bloogoi" syyd deere xysed todorhon baina.

[1]) V. I. Leenin ba I. V. Staalin. Jaakov Mixailoviç Sverdloov tuxai BK(b)P-iin CK-ei Partizdaat, n. 16—17, 1937 on.

[2]) Leenin, t. XXIV, n. 82.

Bolьşeviig voozdь Sverdloovoi, maassatai barisaanь, terenei xarakteerne çertaanь baihan jym. „...ene professionaalьna revoliycioneer xadaa maassahaa xediideş, gansaş minuutada taharaagyi jym". (Leenin, t. XXIV, n. 80). Tere xadaa gynzegii podpoolьdo xydelmerilxe baixadaaş, xydelmerişenei yrgen sloinuudtai ton bata bexi barisaaji baiguulza şadadag ba tedenerte inaglagdadag baihan jym. Delxei deerexi anxa tyryyşiin Soveed gyrenei apparaadiiji xytelberilegşe Sverdloov xadaa xeden zuu ba miangan xynyydtei uulzaza xeereldedeg, xeden miangan xytelberiixii ba nizovoi xydelmerilegşediiji iiiçne mededeg, aradai maassiin egeel olon dundanь baidag hen.

Xaarьkovhaa Moskvaa jirexe zamdaa, miitingnyyd deere yge xelexe zuuraa, Jaakov Mixailoviç bolbol xyite abza, xyndeer ybeşelze nahanhaa nygşehen baina.

Leenin, Staalin, byxii manai paarti, xydelmerişen angi ba yrgen azalşa maassa xadaa Sverdloovto xaluunaar inagladag hen. Nahanhaa nygşexiinь urda teexen Jaakov Mixailoviçiin postieeleinь dergede Ilьiç jirehen baina. Sverdloov xadaa Leeniniiji xaraxadaa taniaad, terenei şarainь urinaar toloroo hen.

Nyxer Sverdloovoi nahanhaa nygşelge bolbol manai paartida ton jixe geegdel baigaa. Paartiin VIII sjeezd deere Leeninei tyryyşiinь yge, Jaakov Mixailoviçdo zoriuulagdahan baigaa.

1919 onoi maartiin 18-da BCGK-ei eekstrne zasedaani deere Leenin xadaa iigeze xelee hen:

„Nyxer Ja. M. Sverdloov tuxai durasxal xadaa revoliycioneerei eeriingee xeregte preedanne baixiin xetiin xetedexi gansaxanşji siimvol bolxo bişe, praktiiçeske trezvostiiiji ba praktiiçeske şadabariiiji, maassatai xysed barisaaji ba tedeniiji xytelberilen jabuulxa şadabariiiji zoxilduulxiin gansaxanşji zişee bolxo bişe,—myn baha, proletaarinarai byri, byri yrgen maassa xadaa ene zişeegeer xytelberilegdeze, byxedelxein kommuniis revoliyyciin xysed ilaltada ulam ulam uragşaa jabaxa baihanai zaloogonь bolxo". (Leenin t. XXIV, n. 83)

Manai paartiin ton jixe organizaator ba baiguulagşa, proletaarska zyrxete revoliycioneer Sverdloovoi oobrazanь—azalşa xyn tyreltenei durasxalda xetiin xetede ylexe.

Jaakov Mixailoviçiin erelxeg ba erxim haixan oobrazanь, byxii delxei deere kommuniizmiin torzestvoogoi tylee temeselde olon millioon xynyydiiji zorigzuulna.

A. Piteerski.

Aguu jixe organizaator-bolьşeviig

„Byxii eeriingee bejeer xyed dyyren organizaator, natuuraraa, zanşalaaraa, revoliycioonno xymyyzyylelgeeree, hezete medereleeree organizaator, eeriingee byxii busalama deejatelьnostieeree organizaator —Ja. M. Sverdloovoi figyyrenь iime baina". Nyxer Staalinai, manai paartiin erxim voozdьnuud—organizaatornuudai negen Ja. M. Sverdloov tuxai ede ygenyydenь soznaatelьna azabaidalainь tyryyşiin alxamhaa xoişo Jaakov Mixailoviçiiji xarakterizovaalna.

Bolьşeviigyydei paartiin elьgeehen le gazartanь—Niizne Novgoorodto (Goorьki goorod), Kostroomdo, Kazaanida, Uraalda, Moskvaada ba Peterbyyrgde partiiina xydelmeriiiji jabuulxadaa xedii jixe izobretaatelьnostiiiji, şadabariiiji, zyrxelig ba ysed şanga jabadaliiji xaruulaa geeşebi Jaakov Mixailoviç xadaa tyrmedeşji, sylelgedeşji baixadaa, eeriingee olonjanziin organizacioonno-propagandiis xydelmeriiiji tahalduuldaggyi hen.

***

Eeriingee tyryyşiin revoliycioonno hurguuliiiji Sormoovto yngergehen Ja. M. Sverdloov xadaa, poliiceiske tagnuulşadai niyden deere şaxuu, letyyçe miitingnyydiiji yngergedeg baihiijinь, Sormoovlinxid—ybeged ba xygşed mynee xyrter hanan xelsedeg. Xydelmerişed xadaa smeenee dyyrgeed gertee xarixadanь, proxodnoi kaliitkanuud soo „genete" zatoor bolso, ton olon xynyyd darii suglarşadag hen. Suglaragşadai egeel dundanь, jamar negen ynder jyymen deere Ja.M. Sverdloov garza burgilama xaluun ygenyydiiji xeledeg hen. Teed, enenei tuxai administraaciin medeteriinь, zavodskoi oxraaniin xydelze jadahaar baitariinь, miiting dyyrdeg hen. Revoliycioonno yzeltei xydelmerişed xadaa Ja. M, Sverdlooviiji nigtaar xyrieelen, tereentei negen xamta kaliitkanuudiiji yngerze, vorotaagaar gazaaşaa gardag hen.

Myn baha Ja. M. Sverdloovoor, urdiinxihaa dutuugyi zorimgoi ba hainaar hanagdahan yşee negen politiiçeske demonstraaca iime baina. 1904 onoi majoovka bolbol Voolgo deere organizovaalagdahan baigaa. Xaraaşalan todorxoilogdohon gazarta ygleenhee exileed ongosonuud oşoo. Signaalaar tede ongosonuud tyrgeer suglaraa. Massoovka xeze şadagdahan baina. Ja. M. Sverdloov yge xeleze slyyşatelьnyydei dunda ton jixe podjoom tataba. Tiigeze baitariinь xolo, kazioonno paroxood xaragdaba. Şine signaalaar loodkonuud tyrgeer taraza oşohon bainad.

Ede metiin zişeenyyd, ene yjiinxidei ba Ja. M. Sverdloovoi nyxedyydei durasxalnuudta yseen bişe xelegdedeg. Xydelmerişen bolbol tereende inagladag ba tereeniiji daxaza jabadag hen. Menьşeviigyyd, eseernyyd ba anarxiistnuud bolbol 1905 ondo Uraalda, xydelmerişeniiji eehediingee miitingde sugluulxadanь, xydelmerişen bolbol „nyxer Andreiji" (J. M. Sverdloovoi partiiina kliiçkenь, tyryylegşeer hungaxiin erilte xehen ba hungahan baina. Ede miitingiiji organizovaalagşad xadaa Sverdloov bolbol „ondoo paartiin jym" geze xydelmerişende oiiguulxiiji hedehenliinь demii baigaa, iamarşji „oilguulaltanuud" tuhalxagyi baiba.

Ja. M. Sverdloov xadaa şanga goolostoi jym hen. Terenei bolьşeviig xaluun ygenyydenь xydelmerişen maassiin dunda gaixamşag hain yndehe huuriiiji ologşo hen. Caarska oxraankiin byxii repreessinyyd ba provokaacanuudai baibaş, bolьşeviig organizaacanuudiiji baiguulxa ba bexizyylxe talaar xydelmeri bolbol amzaltataigaar jabuulagdadag baigaa. Ja. M. Svedloov xadaa eseşegyi bolьşeviig—organizaator geze bejee xaruulhan baina. Ja. M. Sverdloov bolbol eeriingee bogonixon azabaidalhaa olon zilnyydiinь tyrme ba sylelgede yngergehen baina. Tendeşji baixadaa hanaagaa muudadaggyi, miin huuza baidaggyi hen. Tyrmende baihan nyxedyydtee leekce unşadag, tedeneriiji konspiraaciin iskyysstvodo hurgadag, tedeneriiji informiirovoldog ba zorigzuuldag, syleede ylehen paartiin çleengyydtei barisaa togtoodog baigaa.

Ja. M. Sverdloov xadaa sylelgede baixadaa busalama, olonjanziin deejatelьnostiiiji jabuuldag baigaa. Tere xadaa sylelgede baigşadiiji organizovaalna, agitacioonno-propagandiis xydelmeriiiji jixeer jabuulna, niutagai zoniiji graamotdo hurgana, oron niutagiiji şinzelxe jabadaliiji erxiine, statьjaanuudiiji bişene, ysed şangaar huralsana.

1912 ondo Praagada bolhon, paartiin Byxerosiisko VI konfereence deere partiin gol xydelmerilegşedei negen—Ja. M. Sverdloov xadaa bolьşeviig Centraalьna Komiteedte ba Rossiidoxi revoliycioonno xydelmeriiiji xytelberilxe praktiiçeske ceentr—CK-ei Orod biyroodo zaooçno hungagdahan baigaa. Ja M. Sverdloov ene yjede sylelgede baigaa hen.

Carlimhaa terjelheneigee ba Peterbyyrgde daxin aarestluulhanaigaa hyyleer, Jaakov Mixailoviç bolbol 1913 ondo Tyrxaanska xizaarta sylegdehen baina: tende, nyxer Staalintai xamta sylelgiiji yngergee hen. Endeşji, „delxein zaxada", Jaakov Mixailoviç bolbol xezeedeşji busalama eneergeer dyyren baidag hen.

Fevraalьska revoliyyce xadaa Ja. M. Sverdlooviiji tiixe yjiin ene muuxai gazarhaa syleelhen baina. Bolьşeviigyydei Apreelьske konfereence deere (1917 ondo) paartiin CK-ei sekretaararaar hungagdahan Sverdloov xadaa paartiin zergenyydiiji bexizyylxiin ba tereniiji proletariaadai diktatuuriin tylee, socialiis revoliyyciin tylee xysen tyges temeselde beledxexiin talaar, Leenin ba Staalinai xytelberi doro ugaa jixe xydelmeri jabuulhan baina. Ja.M. Sverdloov xadaa manai paartiin daisadiiji — menьşeviigyydiiji eseernyydiiji, eldeb zyhenei opportuniistnuudiiji ştreikbreexernyydiiji ba 1917 ondo Oktiaabrьda, proletariaadai zebsegte vosstaaniiji tahalduulxaa hedehen predaatelьnuud—Jyydnyydiiji-Troockiiji, Zinoovьjeviiji, Kaamenevliji ba bişediiji xairgamgyigeer yibutasoxidog hen. Vosstaaniiji xytelberilxe talaar partiiina ceentrte nyxed Staalintai ba Dzerziinskitei xydelmerilxe zuuraa, Ja. M. Sverdloov xadaa ton jixe organizaatorska şadabariiiji xaruulhan baina. Tere xadaa gaixamşag paamidtai jym hen, manai paartiin kaadrnuudiiji mededeg ba tedeneriiji zybeer xubaarilan tabilgiiji xangadag, revoliycioonno aarmiiiji kapitaliizmiin ştyyrmlelgede mobilizovaaldag baigaa.

1917 onoi nojaabriin 21-de Ja. M. Sverdloov xadaa BCGK-ei tyryylegşede hungagdahan baina. Tereenteigee negen xamta, paartiin CK-de xydelmerilze yrgelzelheer baigaa.

„Viiborgskaja storonaa" geze, kinoofiilьm soo Ja. M. Sverdloovoi todo honor, martagdaşagyi tyxel şarainь ygtee, xynyydte bolьşeviig xandalganь, kaadrnuudiiji şileze abxa şadabarinь xaruulagdaa. Ja. M. Sverdloov bolbol hezeglel ba arsalgiinь tahasoxizo, gyrenei baankiin xydelmeride bolьşeviig Maksiimiiji elьgeehen sceene ilangajaa todoor xaragdana. Jixe zybteigeer oldohon şilelge baigaa. Maksiim bolbol paartiin ba soveed praviitelьstviin naidalgiiji xaruulaa. Ja. M. Sverdloov xadaa tede ydernyydte xedii şineen iime talaantiivo xytelberilegşediiji „neegee" geeşebi

Tere fiilьm soo Ja. M. Sverdloov bolbol yçrediitelьne suglaanai neegdehen yderte tribyyn deere baihanaar xaruulagdana. Inag oraator ba xydelmerişenei miitingnyyd ba suglaanuudai tyryylegşe Ja. M. Sverdloov bolbol eneş tribyyn deere, manai paartiin znaamiiiji ynder deere bariza, daisadiiji xairgamgyi xizo şadahan baina. Terenei xysen tyges metaliiçeske goolos, terenei todo xursa ygenyydiinь, Soveedyydei sjeezdnyyd deere, paartiin sjeezdnyyd deere, emegtei xydelmerişedei ba emegtei tariaaşadai sjeezdnyyd deere, profsojuuzuudai sjeezd deere soveed aradai tyleelegşedeer ton jixe bajaraar ugtagdahan baina.

Ja. M. Sverdloov xadaa eeriingee bojevoi temperaamentiin byxii straastiaar paartiin leeninske liiniin tylee, terenei istooriin byxii etaaponuud deere temesehen baina. Ene bolbol Leenin ba Staalinai şalgagdamal ynen soraatnig baigaa. Tereende byxii paarti, byxii arad inagladag baihan jym.

„Legaalьna bişe hurguuli ba podpoolьno xydelmer hee... absoliuutna arsaşagyi avtoriteediiji bejedee dailan abhan organizaator, Rossiido byxii Soveed zasagai organizaator ba eeriingee znaaniaar paartiin xydelmeriin gansaxan le organizaator bolzo garxa jym geze xenş etigexegyi hen..." (Leenin, t. XXIV, n.82).

Ja. M. Sverdloov bolbol marksiizm-leniniizmiin aguu jixe ideinyydei torzestvoogoi tylee temeselde, eeriingee xyse ba ami bejee xairalaagyi jym. Tere xadaa bolьşeviig leeniniciin zişee baigaa, socialiizmiin daisadta, proletaarska xeregei daisadta sag yrgelze xairgamgyi xandadag hen.

Manai paarti ba Soveed arad bolbol eeriingee aguu jixe xybyyn, talaantiivo organizaator, voozdь, tribyyn ba gyrenei deejateliiiji xezeeşji martaxagyi.

E. Dviinskoi.

Byxesojuuzna Kommuniis (bolьşeviigyydei) Paartiin XVIII sjeezd

SJEEZDIIN DNEVNIIG

Maartiin 12-oi ygløønei zasedaani

Ygløønei 11 çaasta zaaliinь xynyydeer dyyren baigaa. Nyxed Staalin, Voroşilov, Kaganooviç, Andreejev, Mikojaan, Ždaanov, Bydioonnii gegşedei prezidiymde bii bolxodonь zaal bolbol nerjeme aplodismeentnyydeer ugtaba. „Nyxer Staalinda uraa", „Nyxer Staalin mandag" geže baiza abiaanuud garna.

Tyryylegşe nyxer Ždaanov xadaa sjeezdiin zasedaaniiji neegdehende sonosxobo.

Nyxer Skvorcoov (Kazaxstaan) tyryyşeer yge abba. Tere bolbol staalinska tabanzilnyydei zilnyydte Kazaxstaanska SSR-te bolhon, tuilai jixe xubilaltanuud tuxai xelebe.

Revoliyyciin urda tee caarska kolooni baihan, Kazaxstaan bolbol seseglen haibaragşa indystriaalьna-agraarna socialis respyyblike boloo. Aradai azaxiin niite balaansda promiişlenne produukciin ydeelь ne veesiinь 56,8 proceent xyrter deeşelee. Kazaaxska gazar xiin ton bajalig geeşe. Ciink ba tuulganai zapaasaar Kazaaxska respyyblike Sojuuz soogoo tyryy huuri ezelne. Nyxer Skvorcoov bolbol Kazaaxska gazar daidiin needrei bajaligiinь yşøøl dutuugaar xereglegdene geeşe geze sjeezdiin anxaraliji xanduulna.

Kazastaanai promiişlennostiin urda tee baigaa zoriigonuud aguu jixe geeşe. Baixaaşska meedьxailuuldag kombinaad, Çimkeenske tuulganai zavood ba busad olon predprijaatinuud mynøø baiguulagdaad baina. Ede predprijaatinuudai maaksimym produukca ygexiinь tula jixe xydelmeri jabuulxa xeregtei, kaadrnuud xeregtei baina.

Nyxer Skvorcoov, saaşadaa, xydøø azaxiin xygzelte deere togton xelebe. 1932 onhoo exileed, malainь too xojorhoo ylyy daxin oloşorbo. Oroohoto kylьtyrenyydeinь plooşçadь 1933 onhoo 1938 on xyrter 25 proceent jixe boloo. Ene yje soo tariaanainь urgasa xojor daxin deeşee boloo.

Kazaaxska aradai kylьtyrenь zogsooşogyigøør urgana. Xerbee 1933 ondo Kazaxstaanai kylьtyyrne xeregseide 78 milliioon tyxerig gargaşalagdaa haanь, mynøø ede gargaşanuudanь 600 milliioon tyxerig bolon urgaa.

Nyxer Skvorcoov, tygesxeleingee yge soo, Kazaxstaanda xelxiee xolbooji byxii xemzee geerenь xygzyylxe şuxala geze xelebe. Respyyblikiin tala daidanь zaxa xizaargyi geeşe. Xelxieexolboo bolbol aradai azaxiida ton şuxala baibaş, Kazaxstaanai 120 raioonuudanь oblastnoi ceentrnyydtei yşøø teleefoonno xolboogyi baina.

Nyxer Skvorcoovoi xelhenei hyyleer, tyryylegşe nyxer Ždaanov bolbol nyxer Andreejevte yge ygebe. Sjeezdiin delegaaduud xadaa nyxer Staalinai ynen soraatnig—Andrei Andreejeviç Andreejeviiji bodon baiza amarşalaba.

Sjeezd bolbol nyxer Andreejevei jixe ile todo ygiiji ton jixe anxaraltaigaar şagnaba.

Nyxer Andreejev bolbol hyylşiin zilnyydte kaadrnuudiji beledxexiin talaarşji, paartiin jabuulhan organizacioonno aixabtar jixe xydelmeri tuxai xelebe. Hyylşiin tabanziilde soveed oronoi VУZ-yyd ba teexnikymyyd bolbol 1287 miangahaa deeşe specialistnuudiji hurgaza gargaba. 939 şine VУZ-yyd ba teexnikymyyd baiguulagdaba. Dereevnide 1500 miangan traktoristnuud ba kombainoornuud beledxegdehen baina. SSSR-ei profsojuuzuudai çleengyyd 4700 miangan xynyyd ba komsomoolei çleengyyd 3 milliioon xynyyd olon boloo.

Centraalьna Komiteedei zyghee kommunistnuudai edeine-politiiçeske xymyyzyylgede ton jixe anxaral tabigdahan baina. „BK(b) P-iin istooriin xuriaangyi kyyrsiiji" zoxioon gargalga bolbol marksiis-leeninske teoriiji şudalxiin tula paartiin garta xysete şine zebseg ygehen baina.

Hyylşiin zilnyydte, kaadrnuudai sostaavta şanarai talaar bolhon xubilaltanuudiji analizilrovalxa zuuraa, nyxer Andreejev bolbol mynøø yjede partiina ba soveed xytelberilexii xydelmerişedei oobşçeobrazovaatelьna xemzeenь ynder boloo geze temdeglene. Obkoomuudai sekretaarьnuudai 28 proceentenь—deede obrazovaanitai, 20 proceentenь—dyyrgelgyi deede gy, ali dunda obrazovaanitai baina.

Politiiçeske ba xeregei talaar banxaruudtahan xynyydhee, xytelberilexii xydelmerişedei sostaaviiji seberlehenei hyyleer,—nyxer Andreejev xelene,—manai partiina gerte seber ba ariuun tungalag boloo. Manda, partiina kaadrnuudai ton haixan foond bii geeşe.

Partiina oloxon organizaacanuuda gansal azaxiin xydelmerløør xizaarlaşadag zan baidag geeşe geze nyxer Andreejev saaşadaa zaana. Partiina xydelmeriiji azaxiin zorilgonuudiji şiidxexiin tyløø temeseltei zoxilduulza şadadaggyi baina.

Saaşadaa nyxer Andreejev bolbol partiina xydelmeriin dutuu dunda tuxai togton xelene. VУZ-yyd ba teexnikymyydiji partiina xytelberiliin talaar jixete haizaruulxiiji xysexe xeregtei. Xydøø organizaacanuudta partiina xydelmeriin xemzeenь socialis gazar tariaalagiin urda baigaa zoriigonuudhaa geegdeze baina.

Zarim respyyblikenyyd ba oblastьnuudta (Beloryyssi, Peermske ooblasь, Volgoodske ooblasть), seloodo partiina organizacanuud yseen baina. Tiin, ziseelxede, Beloryysske SSR-ei 9 miangahaa ylyy kolxoozuudta miin le 44 partiina exin organizaacanuud baidag.

Øøriingøø ygiin tygesxelei çaastьda, nyxer Andreejev xadaa xydøø azaxiin xede xeden ton şuxala asuudalnuudiji tabiba. Nyxer Andreejev bolbol ynder urgasiin tyløø temesen baigaa, xydøø azaxiin tyryy xynyydei gaixamşag haixan xydelmeri tuxai xelene ba gan gasuurtai temesexe tuxai SSSR-ei Sovnarkoomoi ba paartiin CK-ei togtooloi aixabtar jixe udxaşanarta sjeezdiin anxaraliiji xanduulna.

Byxii zaalai nerjeme ovaacanuud xadaa nyxer Andreejevei ygede xariuunь boloo.

Nyxer Ponomareenko bolbol (Beloryyss,) Beloryysske SSR-ei tuilahan, jixe amzaltanuud tuxai sjeezdede xelee. Caarska jaduu ba erxegyi okraaina baihanaa, Beloryyssi xadaa socialiizmiin ëdereşegyi bata byxe foorpost, seseglen halbaragşa Soveed respyyblike boloo. Beloryysside xojordoxi tabanziilei torgo soo 1700 şine predprijaatinuud baiguulagdahan ba xereglegdeze exilhen baina. Beloryysske SSR-ei aradai azaxiin niite balaansda şuxala roolьtoi toorfiiji maltan abalga bolbol 1913 ondo 14 miangan toonno baihan aad, 1938 ondo 2,5 milliioon toonno xyrter deeşee urgaa. Beloryyssiin tariaaşadai byxii yrxete ailnuudai 91 proceentinь kolxoozuudta xamtaraa. Beloryysske tariaaşadai materiaalьna xemzeenь urgaa. 1932 ontoi ziseelxede, eberte tomo malainь too—49 proceent, gaxainuudainь too-104 proceent, xoni ba jamaadainь too—43 proceent olon boloo.

Tyrelgiin ynder ciifrenyyd ba yxelgiin erid baga boloniinь xadaa beloryysske aradai azana haixan baidalainь eli todo gerşenь bolno. Hyylşiin xojor tabanziilei torgo soo, BSSR-ei aradzonoinь too 1200 miangan xynyyd, tailabarilan xelexede 25 proceent olon boloo.

Nyxer Ponomareenkiin xelexenь, kapitaliis xyrieelelgiji tooxogyi, hanaa amgalaxan huuxa jabadai Beloryysside baihanaa rezylьtaadta, daisan xarşa elemeentnyyd xadaa oirzuurxiin sag soo eehedingee vrediitelьske xydelmeriiji jabuulza şadahan jym.

Nyxer Ponomareenkiin, saaşadaa, xelexenь xadaa respyyblikiin xilede dyte huudagiinь—Beloryyssiin kommuniistnuudai tusagaar heremzetei baixiinь ujalgalana.

Nyxer Zaxaarov bolbol (BLKZS-ei CK) komsomooloi urgalta tuxai, soveed zaluuşuudai gaixamşag haixan azabaidal tuxai, aldarsoloto manai zaluuşuud xadaa azabaidalai ooped, znaani, kylьtyyriiji jaaza şudalaza baihanainь tuxai sjeezdede xelebe.

BK(b) P-iin XVIII sjeezdiin yjede, leeninske-staalinska komsomool bolbol øøriingøø zergede 8 milliioon xynyydtei, tedenei 2,5 milliooniinь exener, baina. XVII ba XVIII sjeezdnyydei xoorondoxi ene yjede piooneernuudai toonь 7 milliioon hoo 11 milliioon xyrter urgaa. Komsomoolei amzaltanuudiinь ugaa jixe, gebeş, xerbee komsomoolei xytelberide şurgan orohon aad, jyrei hajaxan esesien yibutasoxiuulhan, trockiis-buxaarinska şpioonguud ba vrediitelьnyydei daisan xarşa, buzar buiai xydelmeriiinь haad uşaruulaagyi haanь, ede amzaltanuudanь byriş jixe baixa belei.

Nyxer Zaxaarov bolbol şine xynyydiji debzyylge tuxai, nacionaalьna respyyblikenyyd, xizaarnuud ba ooblastьnuudta, komsomoolei xytelberide, şalgagdahan şine xynyyd, paartiin leeninske-staalinska Centraalьna Komiteedte ba nyxer Staalinda xizaargyi preedanne xynyyd debzyylegdee geeşe geze xelee.

Obkoomuudai, Kraikoomuudai ba nacionaalьna respyyblikenyydei komsomoolei CK-ei 285 sekretaarьnuudainь-219-nь şineer hungagdahan, xytelberilexii poostnuudta exin tyryynei debzyylegdehen baina.

Nyxer Seedin (Ivaanovo) bolbol nyxer Staalinai doklaad soo xelegdehen ynder bodolnuud tuxai, teoriitiçeske obohşçeenlnyydeinь tuxai xelebe.

Nyxer Seedinei xelexenь, Leeninei xeregiiji aguu jixe yrgelzelegşe, terenei ylemze hain şabi—nyxer Staalin bolbol soveed zasagai debzen baigaa oopediinь byridxen, gyren tuxai leeninske hurgaaliiji bajazuulaa ba xygzyylee.

Nyxer Seedin bolbol soveed intelligeenciin urgalta tuxai togton xelee.

Nyxer Seedin, saaşadaa, promiişlennostiin amzaltanuud tuxai xelebe.

Maartiin 12-oi ygløønei zasedaani nyxer Seedinei ygøør dyyrebe.

Maartiin 12-oi ydeşiin zasedaani

18 çaas 10 minuutada, tyryylegşe nyxer Andreejev bolbol sjeezdiin ydeşiin zasedaaniiji neeze, nyxer Jaroslaavskida yge ygebe.

Oraator xadaa geniaalьna orod xydoozniigoi, Aleksei Maksiimoviç Goorьkiiin ygenyydeer øøriingøø ygiiji exiibe gebel:

„Vladiimir Ilьiç Leeninei geenieer gereltyylegdehen orondo, Ioosif Staalinai tymer durazorigoi eseşe susarşagyigøør ba gaixamşagaar xydelmerilze baihan orondo, bidener vestypaalnabdi".

Nyxer Jaroslaavski bolbol paartiin voozdiin olonjanziin ba plodotvoorno xydelmeri tuşaa ugaa jixe bajartaigaar xelene. Sjeezd bolbol bolьşeviizmiin voozdь, teoreetig, istoorig—nyxer Staalinai roolьdo zoriuulagdahan ede ygenyydiji aplodismeentnyydeer xeden daxin tahalna. Oraator xadaa paartiiji, byxii aradiji revolyycionno teorooor zebsegzyylgiin talaar, kaadranuudai ideologiiçeske xymyyzyylgiin talaar, nyxer Staalinai gigaantska xydelmerinyyd tuxai xelene. Teoretiiçeske geegdeliiji likvidaacalagda manai kaadrnuudiji uriaalza, nyxer Staalin bolbol øøree „BK(b) P-iin istooriin xuriaangyi kyyrsiiji" zoxioolgiin talaar ugaa jixe xydelmeriiji dyyrgehen baina.

Nyxer Staalinai ene xydelmeri xadaa,—geze nyxer Jaroslaavski voskiicaalan xelene,—bidener byxende bajasxalaniiji yysxene bişe gy, ene xydelmeriin tula nyxer Staalin bolbol (eeneede ton jixe sagai xeregtei baihiinь, xarana bezet) gigaantska gyrenei xydelmeri jabuulatajaa xamta, sag olhon baina. Zygøør, ene tryyd xadaa—istoriiçeske froontodo, hyylei yjede nauukiin froontodo, nyxer Staalinai gansal xydelmeriinь bişe baina. Şine istooriin yçeebnigyydiji zoxioolgiin talaar, nyxed Staalin, Kiirov ba Ždaanovai xeden olon zaabarinuudiji, SSSR-ei istooriiji ba busad yçeebnigyydei zaabarinuudiji taanarta hanuulbal, tede byxeniiji byrin batalna.

Paarti bolbol xeden olon aktualьna asuudalnuudiji şiidxelge ba emxidxelgeeree Staalinda ujalgatai baina. Istoriiçeske kontrobaandatai temesel, Pokroovskiin „istoriiçeske hurguuliin" antileeninske xazagairuulgatai temesel, manai istoorigiuudta nyxer Staalinai konkreetne zaabarinuud, tedenei alduunuudai konkreetne kriitike—ede byxen xadaa manai nauukada xeden olon perevoroonuudiji gargahan baina. Ene perevoroodoi vlijaani doro, nauukanuudai Akadeemi bolbol byxedelxein marksiis istooriiji xeblen gargalgiin xemzeenyydiji SSSR-te tyryyşiinxiee abza baina.

Deede hurguulinuudai xydelmerişedtei uulzaxadaa nyxer Staalin bolbol aradta alba xeden tyy nauuka tuşaa xelee hen. Tiixede nyxer Staalin bolbol nauukiiji uragşanь dabxiuulxaar, nauuçna deejateliin obrazeec bolgon, Leeniniiji nerelhen baigaa.

—Şine zamuudiiji tabixa, urdiin noormonuudiiji ebdexe, manai oronoi zaluu xysenyydte byxii yydenyydiji delize ygexe ba nauukiin ynderiiji tulaxiin argabaiaalnuudiji tedende olgoxo, nauukiin tiime deejateliin obrazeec xadaa manai paartiin yysxegşe nyxer Staalin bolno geze bidener xelebdi,—geze şuujama aplodismeentnyyd doro, nyxer Jaroslaavski medyylne.

Oronoi byxii yklaadiiji şinedxen xubilgaxa, staalinska tymer durazorig tuxai,—nyxer Donskoi bolbol øøriingøø ygiiji Daalьna Vostoogoi ziseenyydeer illiystriirovalza xelene. Istoorido,—geze nyxer Donskoi medyylne, — Soveed Daalьna Vostoogdoxi manai xydelmerinyydei rezylьtaadtai xaruulza baihan, Jevropeiske arban gyrenyydei şineen territoorioi, byxeli xizaariiji yndehøørenь şinedxen baiguulalgiin tiime ziŞee baigaagyi jym. Hajaxan dylii taiga, oi modon, xynei jabaşagyi raioonuud baihan, Kamçaatka, Saxaliin, Koliimda mynøø aguu jixenyyd baiguulaltanuud delgeryylegdee.

Nyxer Donskoi bolbol Xabaarovska xizaar xadaa ton şuxala soveed xile myn geze zaana. Japoonsko faşiistnuud xadaa eneende xorxoitodogonь demii bişe baina.

—Manai togtuurigyi xyrşener xadaa manai Oxootsko dalaida zagaha barixiin xyseliiji hyylei yjede jixeer gargadag boloo. Ene zoriigoor, tedener Donskoi manai soveed erjenyydiji ezelxiiji hedene. Yngeregşe zilde ede gospodaanuud-zagahabarigşad xadaa manai-erjenyydte, Xasaan nuurai xazuuda zagaha barixiiji hedeheniinь elite baina. Ene hedelge jyygeer dyyrehen baihiinь taanar medenet. Soveed arad, terenei gabijaata Ulaan Aarmi bolbol tede „zagahabarigşadta" gubşuurnuudaa monsogolxiinь syløø ygengyigøør, tedeniiji ton jixeer xalaazarxihan baina...

Sjeezd bolbol bodolgyi ede zagahabarigşadiji naadalan, ebtelgeer ba xyxiyyneer enieelдene.

—Xerbee xasaanska yroogiji manai togtuurigyi xyrşenerte yşøø yrgen masştaabtaigaar dabtaxa xeregtei boloo haanь,—geze nyxer Donskoi yrgelzelyylne,—ene xadaa dabtagdaxa baina.

Tribyyne deere nyxer Lavreenti Beerija garba, eneeniiji sjeezd xaluunaar ugtaba. Nyxer Beerija bolbol SSSR-te socialiizmiin byxedelxein-istoriiçeske ilaltanuud tuşaa xelene, tere xadaa ilahan socialiizmiin ba kapitaliis oronuud, faşis oronuudai xoorondoxi onso ilgaanuud tuşaa xelene.

—Manai bolьşeviig sjeezd bolbol azalşa maassiin materiaalьna ba kylьtyyrne xemzeeji ulam jixeer yrgexiin tula, socialis baiguulaltiin saaşadaxi aguu jixenyyd plaanuudiji zoxioozo ba batalaza baina. Tere zin kapitaalai oronuudta byrzaazna gyrenyydei zonxilogşodoi byxii xyse oroldolgonь hyid handaraltiin imperialis dainiiji yydxelgede zoriuulagdanxai baina.

Soveed Sojuuzda esergyysyylen, imperialis zaagovorai xursa erenь şiglyylegdenxei gexe nyxer Beerija xelene. Imenhee, „antikominteernovske bloogud" bii bolgogdono, trockiis-buxaarinska şpioonuud, vrediitelьnyyd, diversaantnuud manai orondo elьgeegdene. Nyxer Beerija bolbol kapitaliis xyrieelelge tuxai ba dainda esergyy ba faşis agressornyydte esergyy erxim garaanti bolxo, oronoi oboroonьiji byxii xemzeegeer bexizyylelgin şuxala baihan tuxai xelene.

—Xasaanai yroogud xadaa japoonsko gromiloonuudhaa gadana, myn „antikominteernovske bloog" gedegdegei byxii agreessornyydte ygtehen baina.

Dotoodiin asuudalnuudta togton, nyxer Beerija xadaa xytelberiliin bolьşeviig stiiliiji şudalaga xadaa soveed ba azaxiin apparaaduudai byxii xydelmerilegşedte şuxala baihan tuxainь xelene. Aradai azaxiin zarim zvenoonuudta baihan geegdelei şaltgaaniinь xadaa daisadai gansal podrevnoi xydelmerihee bolno geze tailbarilxa boloonaa alduutai baina. Ede geegdelnyydei zarim şaltagaanuudanь jyyb gexede, manai xydelmerilegşed bolbol xytelberiin bolьşeviig stiiliiji yşøø xysed şudalaagyi deerehee, muugaar şadabarigyigøør xydelmerildeg baina.

Nyxer Beerija gegşiin ygø xadaa byxii zaalai aplodismeentnyydeer xeden daxin tahaldaba.

Sjeezdiin mandaatna komissiin xydelmeri tuxai doklaad xexiinь tula, nyxer Malenkoovto yge ygtebe, eneeniiji sjeezdiin delegaaduud xaluunaar ugtaa. Bogonixonşji haa, jahala udxatai, tolotomo ziseenyyd ba ciifrenyydeer dyyren baihan, mandaatna komissiin doklaad xadaa paartiina sjeezdiin niuuriiji xaruulaa. Paartiin XVIII sjeezdiin delegaaduudai sostaav xadaa soveed oobşçestviin xynydel, terenei xytelberilegşedei ba xytelberilxii kaadrnuudai urgahaniiji toboiso xaruulna. Delegaaduudai sostaav xadaa aguu jixe bolьşeviig paartiin niuuriiji toboiso xaruulna.

Sjeezd bolbol paartiin erxim xynyyd, terene gol hainuudiiji, terene şimegiiji sugluulaa. Nyxer Malenkoovoor tunxaglagdahan, statistiiçeske medeenyyd xadaa ton jixe ba gynzegii udxatai baihaaraa gaixamşag haixan ba jixenyyd baina.

Nyxer Malenkoovoi doklaadai tygesxeleinь ygenyyd gebel:

—Manai paarti bolbol niagta zagsanxaigaar, jediineer, Aguu jixe Staalinai xytelberi doro jabaza, øøriingøø XVIII sjeezdede jiree. Kommuniizmiin aguu jixe voozdь nyxer Staalin mandag!

Yni udaan yrgelzelhen, nerjeme aplodismeentnyyd bolno. Buitadaa bodno, zaal soo abiaanuud garna: „Manai rylevoi nyxer Staalinda", „Nyxer Staalin mandag".

Sjeezd xadaa mandaatna komissiin doklaadiiji negen hanalaar batalba.

15 minuutiin zabharalgiin hyyleer, Nyxer Şaxuurin yge abba. Nyxer Şaxuurin gegşe Goorьkovsko ooblastiin urgaza baigaa promiişlennostiiji xarakterizovaalna. Moolotovoi neremzete avtozavood bolbol 1933 ondo orondoo 26 miangan maşiinanuudiji ygehen baina. 1938 ondo zavood xadaa 139 miangan 739 avtomobiilьnyydiji ygøø.

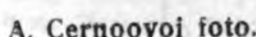
Nyxer Şaxuurin bolbol Goorьkodo gaazogeneraatorna gryzovoi maşiinanuudai yiledberilge exilbe geze sjeezdede medeesene. Partsjeezdiin neegdexe yder xyrter avtozavood xadaa 500 gaazogeneraatorna maşiinanuudiji gargahan baina.

Delegaaduud bolbol nyxer N. M. Şveernigei ygiiji ugaa jixe intereesteigeer sonosono. Nyxer Şveernig xadaa xeden milliioon azalşadai materiaalьna ba kylьtyyrne xemzeenei xelberişegyyd tuxai ugaa baihan tuxai sjeezdede medeesebe.

Nyxer Şveernig bolbol øøriingøø vestypleeniin jixenxi xubiiji maassiin kommunis xymyyzyylelgiin asuudalnuudta zoriuulhan baina. Profsojuuzud bolbol gurbadaxi tabanziilei zoriigonuudiji azalşada oilguulxa, staxaanovska xydeleeji ba socialis sorevnovaaniiji bolbol xemzeegeer yrgedxexe johotoi.

Tataarai mynøøsagai azaxiiji xarakterizovaalhan, intereesne medeenyydiji nyxer Alemaasov xelebe. Hyylei tabanziilei torgodo respyyblike dotor traaktornuudai toonь 4 daxin jixe bolhon, kombainnuud—13,5 daxin, gryzovoi avtomaşiinanuud—33 daxin olon boloo. Respyyblikiin azaxii urgana, terenei kaadrnuud urgalsana. Yngeregşe zilei torgodo gansal respyblikaanska ba raioonno partiina, soveed ba azaxiin xytelberilxii xydelmerinyydte gurba miangan xyn debzyylegdehen baina. Debzyylegdehen nyxedei xaxadiinь tataarnuud baina.

Sjeezdiin ydeşiin zasedaani deere, tereşelen nyxer Protopopoov (Tadzikistaan) ba nyxer Badaajev gegşed sjeezdeer xaluunaar ugtuulza, vestypaalhan baina. (TASS).

ZURAG DEERE: BMASSR-ei Verxoovno Soveedei depytaad, majoor nyx. Maloorovoi komaandovaldag, N-ske pograniiçna çaastiin otliiçniguud—Gyyçnin ba Korçaagin gegşed sekreeote baina.

A. Çernoovoi foto.

Xariuusalgata redaaktor R. BIMBAAJEV.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, Центросоюзная 19. Телефоны редакции: редактор 2-44 отв. секретарь 2-28, с. х. отдел 2-55, производ 5-07.

Glavlit № 61

NKMP-iin tipograafi